

„Artysta Andersa” Tadeusz Wojnarski (1922–1999)

Tadeusz Wojnarski urodził się 12 września 1922 roku w Warszawie. Jego matka Eugenia (z d. Bernat) pochodziła z byłej rodziny fabrykantów. Z kolei ojciec, Witold Celestyn, był prawnikiem w służbie państwowej. W latach 30. XX wieku Tadeusz uczęszczał do warszawskiego gimnazjum im. Tadeusza Rejtana. Wraz w wybuchem II wojny światowej podjął się ucieczki do Lwowa – wraz z matką oraz bratem. Niestety nie było z nimi ojca Witolda, który jako oficer rezerwy został zmobilizowany i po kampanii obronnej trafił do niewoli sowieckiej. Został zamordowany w ZSRR. W 1940 roku Tadeusz Wojnarski przebywał we Lwowie, skąd zamierzał wrócić do rodzinnej Warszawy. Zaplanował więc powrót do polskiej stolicy z Przemyśla, gdzie przebiegała linia demarkacyjna dwóch okupantów: sowieckiego i niemieckiego. Został jednak aresztowany i osadzony w więzieniu sowieckim w tym mieście. Po dwóch miesiącach przeniesiono go do Odessy, gdzie po kilkumiesięcznym pobycie został skazany i wysłany do gułagu na północnym Uralu. Jego tragiczny pobyt w tym miejscu został przerwany przez agresję III Rzeszy na Związek Sowiecki. Był bowiem szczęściarzem. Na skutek tych wydarzeń doszło do podpisania układu Sikorski-Majski, który pozwolił mu opuścić mury gułagu i dołączyć do tworzącej się Armii Polskiej w ZSRR (późniejszej Armii Polskiej na Wschodzie) pod dowództwem gen. Władysława Andersa. Następnie przemierzając szlaki sowieckiej ziemi, trafił do polskiego punktu rekrutacyjnego w Uzbeckiej Republice Radzieckiej. W okresie po opuszczeniu gułagu Tadeusz Wojnarski stworzył wiele portretów często przypadkowych osób, co pozwoliło mu na zapewnienie sobie środków na podstawowe utrzymanie. Po wstąpieniu do polskiej armii został ewakuowany na Bliski Wschód. Odbił tam szkolenia wojskowe oraz dokończył edukację – otrzymał możliwość zdania matury.

Jego macierzystą dywizją została słynna 3. Dywizja Strzelców Karpackich pod dowództwem gen. Stanisława Kopańskiego.

Tadeusz Wojnarski przez cały okres mobilizacji rozwijał się artystycznie. Narysował wiele karykatur kolegów i przełożonych. W tym okresie powstało również dużo akwareli i portretów współtowarzyszy broni. Jego pasja malarska była rozwijana także w kolejnych miesiącach 1944 i 1945 roku. Wraz z armią Andersa został przetransportowany do Włoch, gdzie brał udział w walkach o wyzwolenie półwyspu apenińskiego. Przeszedł szlak bojowy z 2. Korpusem, m.in. pod Monte Casino, Ankoną czy Bolonią.

Po zakończeniu II wojny światowej Tadeusz Wojnarski pozostał przez kilkanaście miesięcy we Włoszech, razem z 2. Korpusem. Dzięki temu mógł rozpocząć studia w Akademii Sztuk Pięknych w Rzymie. Realizował też kursy malarstwa u prof. Mariana Bohusza-Szyszki. Tworzył rysunki aktów i niezliczone widoki miast tuszem. W drugiej połowie 1946 roku stanął on przed wyborem: powrót do Polski lub emigracja do Wielkiej Brytanii. Odrzucił oba. Zdecydował na wyjazd do Hiszpanii ze względu na otrzymane stypendium katolickiego stowarzyszenia *Obra Católica de Asistencia Universitaria*, które było organizowane przez międzynarodową instytucję *Pax Romana*. Dzięki temu mógł podjąć studia w Hiszpanii oraz mieszkać w madryckim akademiku dla studentów z Europy Środkowo-Wschodniej – w Kolegium św. Jakuba. Rozpoczął on więc studia architektoniczne, łącząc naukę z pasją malarską, która miała szansę na uzewnętrznienie. Już w październiku 1947 roku odbyła się jego pierwsza publiczna wystawa jego prac. W okresie tym Tadeusz Wojnarski przeżywał jednak pewne problemy psychiczne, związane z wojenną traumą i innymi zmartwieniami. Jego kryzys miał odzwierciedlenie w codziennym życiu. Porzucił studia architektoniczne i wstąpił do klasztoru jako nowicjusz. Opuścił zakon po sześciu miesiącach na polecenie mistrza nowicjatu. Kryzys życiowy jednak pozostawał aktualny. Udało mu się jednak wznowić działalność artystyczną. Wiosną 1949 roku podjął studia artystyczne w Escuela Central de Bellas Artes de San Fernando w Madrycie. Podczas wakacji akademickich odbył swoją pierwszą podróż do Szwajcarii. Poznał tam swoją przyszłą żonę, Ewę Zawadyńską. Była ona Szwajcarką polskiego pochodzenia.

Po powrocie do Madrytu Tadeusz Wojnarski podjął nowe formy artystyczne. Pierwszy raz spróbował malarstwa olejnego, co zaowocowało powstaniem licznych kopii prac znamienitych artystów: Velazqueza, El Greco, Tycjana. W 1950 roku ponownie wyjechał do Szwajcarii. Relacja z Ewą skłoniła go do decyzji o ślubie. W czerwcu 1951 roku odbył się on w Zurychu. Następnie młodzi spędzili – sponsorowany przez rodzeństwo żony – mie-

siąc miodowy na Majorce. W tym czasie Tadeusz Wojnarski namalował co najmniej 15 obrazów olejnych. Najciekawsze z nich to *Odporne drzewko*: podobnie jak on, trzykrotnie ugięte drzewko również przeżyło wiele tragicznych losów. Teraz wraca optymistycznie do siebie i dąży do góry – to autoportret!

W 1952 i 1953 roku rodzą się dzieci Tadeusza i Ewy: syn Tadeusz junior (piszący te słowa) oraz córka Teresa. W tym okresie Tadeusz może się pochwalić dyplomem ukończenia studiów artystycznych w Escuela Central de Bellas Artes de San Fernando w Madrycie. W 1954 roku Tadeusz Wojnarski tworzy ważne dzieło, które na trwale zapisało się w jego twórczości. Jest to cykl obrazów do drogi krzyżowej dla wcześniej spalonego kościoła wiejskiego w Polsce. Widać przy tym wpływ malarstwa El Greco. Wiele rysunków tuszem dokumentuje podróże Wojnarskiego po Hiszpanii. W okresie tym szwajcarska firma Roche opublikowała folder z 20 akwarelami. W 1955 roku odbyła się kolejna wystawa prac sakralnych i zamówień dla Kościoła katolickiego – m.in. plakatów. Następnie podczas podróży Wojnarskiego przez Portugalię powstało 58 rysunków tuszem. Ich wystawa miała miejsce m.in. w Lizbonie i w Szwajcarii. W 1956 roku urodził się kolejny syn Tadeusza – Antoni. Sam artysta odbywał następne podróże po Hiszpanii, m.in. ze swoim teatrykiem marionetek. Roche opublikowała jego portfolio artystyczne. To jednak nie wystarczało, by przeżyć. Pod koniec 1958 roku Ewa wyjechała z dziećmi do Szwajcarii. Tadeusz potrzebował jeszcze zezwolenia na pobyt stały, które musiał złożyć w ambasadzie szwajcarskiej w Madrycie. Tym samym w 1959 roku powstały jego ostatnie rysunki tuszem na hiszpańskiej ziemi. Otrzymał hiszpański dyplom państwowy jako profesor rysunku, a następnie przeniósł się do Szwajcarii. Został zatrudniony jako dekorator w Migros Genossenschaftsbund Zürich. Projektował papieroplastyki i kierował ich produkcją. Od maja 1959 roku do sierpnia 1961 roku powstało co najmniej 45 akwarelowych rysunków przedstawiających szwajcarskie miasta, które zostały opublikowane w formie kartek. W 1961 roku odbyła się wystawa jego prac w Kunstkammer zum Strauhof (Miejska Izba Sztuki) w Zurychu. Znany krytyk sztuki Fritz Billeter napisał, że tym razem wizyta w Strauhof nie jest warta odwiedzenia, ponieważ obrazy są realistyczne. To zabolalo Wojnarskiego. Nastąpiła wówczas długa przerwa twórcza. Codzienna walka o przetrwanie materialne również odegrała pewną rolę. W kolejnych latach – do 1966 roku – udokumentowane są tylko dwa portrety i dwa rysunki tuszem. W 1964 roku na świat przyszła najmłodsza córka Tadeusza – Elżbieta. Praca jako dekorator dawała mu coraz mniej satysfakcji. W 1967 roku rozpoczął nauczanie rysunku

w urzędzie szkolnym miasta Zurychu. Tutaj ponownie rozkwitł. W ciągu tych dwóch lat powstało co najmniej 30 prac, głównie w oleju i gwaszu. W latach 1969–1972 Wojnarski wznowił wystawy swoich prac – początkowo we własnej pracowni w Zurychu-Seebach. Coraz częściej otrzymywał zlecenia na portrety wykonane węglem, pastelami i olejem. W latach 70. XX wieku – z techniki tuszem – Wojnarski przeszedł na technikę gwaszów z węglem lub czarną kredką. Wydał wówczas zerowy numer miesięcznika „Nasza Gazetka”, gdzie rozpoczął publikowanie swoich wspomnień z czasu wojny (*Opowiadania z wczesnej młodości*). W 1974 roku pokazał na scenie fragment ze swojego wojennego dramatu *Żołnierska komedia*. W 1975 roku odbyła się pierwsza wystawa jego prac w „Domu Polskim” w Zurychu. To centrum spotkań Polaków i kultury polskiej powstało z jego inicjatywy (kolejna w latach 1984–1985).

Z kolei w 1979 roku odbyła się pierwsza wystawa w słynnym Muzeum Polskim w Rapperswilu.

Po przejściu na emeryturę w 1986 roku twórczość artystyczna Wojnarskiego osiągnęła najwyższy rozmiar. W 1991 roku odbyła się jego druga wystawa w Muzeum Polskim w Rapperswilu. Pokazuje wówczas pierwszy raz swój cykl gwaszowy do swoich *Opowiadań z wczesnej młodości*. Podczas wernisażu został odznaczony nagrodą im. Juliana Godlewskiego przez Polską Fundację Kultury Libertas za osiągnięcia kulturalne w Polonii szwajcarskiej oraz Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski Polonia Restituta przez Rzeczpospolitą Polską. Na legitymacji znajdował podpis ówczesnego Prezydenta Rzeczypospolitej Polski, Lecha Wałęsy.

W latach 90. XX wieku Wojnarski nadal angażuje się w życiu społeczno-kulturalnym szwajcarskiej Polonii. Kontynuuje twórczość artystyczną, którą przerwała wieść o zdiagnozowaniu u niego nowotworu. W 1997 roku spadła jego siła twórcza. Namalował dwa ostatnie obrazy, w tym staw z liliami wodnymi w oleju – jako hołd złożony Claude’owi Monetowi. W 1998 roku swoje funkcje w środowiskach polonijnych przekazał młodszemu, w tym redagowanie naczelne „Naszej Gazetki” (na rzecz Tadeusza Kilarskiego). Wówczas miała miejsce publikacja *Opowiadań z wczesnej młodości* przez nowego redaktora. W okresie tym – resztkami sił – pisał drugą część swoich wojennych wspomnień (*Opowiadania z późniejszej młodości*). Zmarł 7 sierpnia 1999 roku w klinice Zürcher Höhenklinik (Davos).

Pod koniec 2023 roku z inicjatywy Tadeusza Wojnarskiego (juniora) oraz Instytutu im. gen. Władysława Andersa wydano w formie książki wspomnienia Tadeusza Wojnarskiego (Wspomnienia „Artysty Andersa”, Lublin 2023, wyd. Werset). Na publikację składają się trzy kompatybilne ze sobą części: Opowiadania z wczesnej młodości, Opowiadania z późniejszej młodości oraz Sztuka teatralna „Żołnierska komedia”. Niniejszy artykuł przedstawia sylwetkę głównego bohatera autorstwa jego syna – zachęcając tym samym czytelników czasopisma „Polonia Inter Gentes” do zapoznania się z wydanymi niedawno „Wspomnieniami...”.

Cała rozpoznana twórczość artystyczna Tadeusza Wojnarskiego – z dokładnym omówieniem poszczególnych dzieł – dostępna jest na portalu: www.wojnarskiartysta.art. Wszelkie prawa autorskie dotyczące prac Tadeusza Wojnarskiego znajdują się w rękach rodziny Wojnarskich.

Redakcja